

Vocabulari aranès

Si bé la Vall d'Aràn està políticament, ja des del segle XIII, lligada amb Catalunya, en quant a la jurisdicció eclesiàstica s'ha referit sempre amb la Gascunya; i això, acompanyat de les dificultats invencibles de comunicació amb la nostra terra, ha donat la performansa característica del seu parlar, que és el de la ribera del Garona.

Amb tot, la dependència administrativa de la Vall en relació amb Catalunya no deixa de traslluir-se en el lèxic influït del català, encara que amb escassa intensitat. Aquesta influència, ja d'ella prou eloqüent, és indubtable que augmentarà el dia que siguin una realitat les vies de comunicació part ençà del Pirineu, ara totjust en projecte. Així, doncs, si bé lingüísticament considerat l'aranès no té de moment per al català altra importància que la de qualsevol dialecte provençal, la relació político-administrativa de les contrades, i ço que pugui devenir encara el gascó de la Vall, són motius suficients perquè ens afanyem a recollir el seu vocabulari, la coneixença del qual podrà contribuir a l'avenç dels estudis de lingüística romànica. Fem constar, però, que els materials que l'integren reflecteixen principalment el parlar de Salardú, que havem tingut bona ocasió d'estudiar pel fet de residir llargs anys a la mateixa localitat. Fem aquesta salvetat per no induir a error a nostres lectors en ço que pugui referir-se a l'extensió geogràfica de les paraules.¹

1. La transcripció fonètica donada per l'autor no és completa. Així, p. ex., no es distingeixen els sons fricatius dels explosius, ni s'assenyalen per tot les semivocals; com tampoc s'indica la llur qualitat d'obertes i tancades d'una manera conseqüent. Fòra d'això, els signes usats tenen el valor dels del sistema seguit en el BUTLLETÍ. — N. de la R.

A

a masa, adv. : junts, en companyia.
abadia, f.: casa on viu el rector.
abils, m. : caragol amb rosca.
abup, f. : la guineu.
adaiguá, v. : regar.
adicats! : adeu-siau!
adundá, v. : aparellar les besties per al treball.
adiéu! : adeu! (per despedir-se d'una persona).
afruntá, v. : avergonyir.
aġla, f. : àliga.
aġla blanca, f. : voltor.
agüldá, f. : bastó llarg i amb punxa per menar el bestiar boví.
agust, m. : el mes d'agost.
aigua-senada, f. : aigua beneita.
aigua-senê, m. : pica de l'aigua beneita.
aigualada, f. : rosada.
ajê, adv. : ahir.
ajukáse, v. : acotar-se, abai-xar-se, ajocar-se les aus.
ajüldse, v. : agenollar-se.
ak, pr. : ho, ex. : *Dits-me ac* (digues-m'ho).
akalawá, v. : apedregar.
akausadá, v. : empedrar.
aki, adv. : allí.
akitáü, adv. : allí.
akugá, v. : colgar; ex. : *akugá et huek* (colgar el foc amb cendra).
aküná, v. : faltar.
akiéu, adv. : allí.
akiéut, adv. : allí.
ál, m. : all.
alabets, adv. : aleshores, així, doncs.
alamá, v. : fer flama; ex.:

huek nu alame (el foc no fa flama).
alamase, v. : abrandar-se.
almanak, m. : almanac; un que enraona sense to ni sò.
alégre, adj. : sà, bo de salut.
aleitá, v. : alletar.
alugá, v. : encendre.
amiá, v. : menar un animal; guiar o acompanyar una persona.
amóina, f. : almoïna.
amós, m. : mosell fet amb el mateix ramal per subjectar els animals.
ampula, f. : ampolla.
ampura, f. : trementina (reïna d'avet).
amuíná, v. : captar.
amiurada, f. : feix de llenya.
amiuradá, v. : fer feixos de rames de llenya.
amurtá, v. : apagar el foc, el llum, etc.
anada, f. : anyada.
anda, f. : el rem o faixa d'herba que deixa el dallaire.
andorta, f. : vencill que es fa amb rames d'abadoll o avellaner per lligar feixos de herba.
anerê, m. : pastor dels bèns de l'any.
añet, m. : corder.
añwa, f. : geniva.
ansiam, m. : verdura amanida en general.
ansüna, f. : sagí de porc.
anül, m. : cria de la vaca de més d'un any.
apariá, v. : adobar; guarir.
aprêne, v. : aprendre.

araga, f. : maduixa.
arái, m. : arada.
arái, interj. : rai; ex. : *tü arái!*
arát, m. : rata.
ardeges, f. : àrguens.
ardún, m. : boscall; troç de biga.
arduná, v. : tallar les soques en dues parts o més, iguals, per estellar-les després.
aré, adv. : res.
arén, adv. : res.
arés, adv. : ningú.
arí! interj. : arri.
aribént, adj. : una costa dreta i pendent.
arjes, vid. : *ardeges*.
arjús, m. : especie d'àrguens sense braços.
arka, f. : graner.
arla, f. : arna; el forat que les arnes fan a la roba.
armét, m. : anella de vímets o fil-ferro amb la qual se subjecta el jou al timó de l'arada o carro.
arnat, m. : aigua de rentar els plats barrejada amb segó o farina per al beuratge del bestiar porquí.
arnél, m. : ronyó.
aruláse, v. : rovellar-se.

arúsá, v. : regar les flors, el trèbol, etc.
asasiñ, m. : assassí.
asé, m. : acer.
así, adv. : aquí.
asitáy, adv. : aquí.
asiéu, adv. : aquí.
asiéut, adv. : aquí.
atalá, v. : enganxar els animals al carro.
atarní, v. : portar a casa, replegar.
atáy, adv. : així.
aybiádje, m. : finques urbanes; casa, estable, corral, etc. S'usa generalment en plural.
aydét, m. : ocell.
aygéra, f. : falguera.
ayka, f. : oca.
aykát, m. : pollet de l'oca.
ayrèra, f. : vora-viu de la roba.
aus, f. : falç dentada.
ausí, v. : matar.
autá, m. : altar.
awajún, m. : el fruit sense pinyol d'una mata que es fa al bosc, molt semblant a l'ars negre.
awé, adv. : avui.
awéns (mes de), m. : advent, desembre.
aweran, m. : avellana.
awét, m. : avet.

B

bacèra, f. : vaixella; ex. : *lawára bacèra* (rentar els plats).
badalá, v. : badallar.
badina, f. : la bassa on es depura l'aigua d'un rec abans d'entrar a la finca que ha de regar.
badiná, v. : bromejar; ex.:

kwan parli nu badini (quan parlo no bromejo).
bagá, v. : tenir temps.
bagu, adj. : gandul.
bañle, m. : batalla.
bakalá, m. : bacallà.
balansa, -es, f. : balances per pesar.

balansié, m. : pèndol del rellotge.
balkú, m. : balcó.
balkunáda, f. : balconada.
bandera, f. : bandera.
banéra, f. : una mena de càntir de terriça, obert de dalt, amb broc i ansa.
baná, v. : mullar; ex. : *m'he bayat es pès* (m'he mullat els peus).
bará, v. : tancar la porta.
baña, f. : barra (la mandíbula).
bará, v. : ballar; ex. : *en tut bará sen aprèn* (ballant se n'aprèn).
barána, f. : porta amb barrons en forma de barana.
barandila, f. : barana de fusta o ferro, de balcó, escala, presbiteri, chor, etc.
barat, adj. : cosa barata.
barank, m. : torrent.
barba, f. : el pèl de la cara dels homes.
barbé, m. : barber.
barbú, adj. : home que té el pèl de la barba llarg o espès.
bargá, v. : acabar de treure l'aresta del cànem una vegada aixafat.
baríka, f. : tona, fusta per al vi.
baríkot, m. : barril per al vi o altres licors.
barka, f. : barca.
barku, m. : nau.
basa, f. : dipòsit natural o artificial d'aigua.
basiéu, adj. : la vaca o ovella que aquell any no cria.
basína, f. : palangana.
basióta, f. : gaveta per portar argamassa.
bastnk, m. : orinal.
bastart, adj. : bort.

bastét, m. : as de bastos.
bastu, adj. : una cosa basta; un coll del jòc de cartes.
batal, m. : batall de campana, esquella, etc.
batalá, v. : posar el batall a una campana, esquella, etc.; enraonar sense to ni sò.
batalada, f. : cop de batall a la campana.
báte, v. : batre la palla.
batiá, v. : batejar.
batiadèra, f. : batejadora; fonts baptismals.
batiadura, f. : fonts baptismals.
batiàles, f. : funció i festa del bateig.
batié, *batiéje*, m. : funció del bateig.
beatu, m. : concho, fadrí vell.
becíga, f. : butllofa que les cines fan sortir a les mans.
bederá, v. : l'acte en el qual la vaca dóna a llum.
bederé, m. : pastor que guarda els vedells.
bedét, m. : vedell.
bediau, adv. : treballar pel comú; treballar sense profit (treballar *abedíau*).
bedut, m. : abedoll (arbre).
begada, f. : el bestiar d'un poble en conjunt o separat per espècies.
begarián, m. : el que fa de rabadà amb el pastor del poble, per torn entre les cases que tenen les besties en comú a la muntanya.
béi, v. : veure.
béire, m. : vidre.
bék, m. : bec dels ocells; angle d'una peça de roba.
bekada, f. : becada (ocell); el menjar que porten els ocells als petits que són al niu.

bèna, f. : vena.
bènnu, m. : el verí que deixen els animals al picar.
bènk, adv. : molt, bé.
bentá, v. : treure l'olva del gra per mitjà de l'aire.
benté, m. : el lloc on se venta.
bèra, adj. : gran, bella.
bèrde, m. : verdet que es fa als atuells d'aram.
bèrderòl, m. : verdum.
bèrgás, m. : corredor estret a l'aire lliure, on munyen les ovelles a la muntanya.
bèrme, m. : tota mena de cuc.
bèrmèl, adj. : roig.
bèrmína, f. : malaltia dels nens causada pels cucs; els mateixos cucs.
bèsa, f. : veça (planta).
bèspa, f. : vespa.
bèspèr, m. : vesper.
bèsuá, v. : tenir dos fills d'un part.
bèsun, adj. : bessó.
bèt, eri, ets, adj. : una cosa gran i bonica; alguna vegada, ex. : *bèt kóp* (alguna vegada).
bèuè, v. : beure.
bèzin, adj. : veí.
bèzinat, adj. : veïnat.
bíbura, f. : víbora, escorçó.
bicuiüt, adj. : gollut, ex. : *se nu èrè bixuiüda, seriè guapa* (si no tingués golls seria formosa).
bicó, m. : goll.
bidáuüba, m. : vidalba.
bidununi, m. : càntir de llauna o terriça.
bié, v. : venir.
biel, adj. : vell.
bielèza, f. : vellesa.
birá, v. : defensar una persona;

ex. : *sè mè vo trüká viramè tüü* (si em vol pegar defensar-me).
birá, v. : girar alguna cosa de cantó; ex. : *birá lo dè naut ta bac*.
bièwa, f. : ou dels polls.
bièudu, adj. : viudo.
bièwè, v. : viure.
bín, m. : vi.
biská, v. : tenir enveja, *hè a biská* : fer miroies a un altre.
blanièu, m. : regalessia (herba).
blank, adj. : blanc.
blat, m. : sègol.
blèk, adj. : tartamut.
blekasiüt, adj. : tartamut.
blèkejá, v. : tartamudejar.
blèta, f. : bleida.
blèta-raba, f. : remolatxa.
blínká, v. : doblegar.
bó, bós, m. : el bou.
bolá, f. : boll, bolva.
bórda, f. : estable, corral; ex. : *hawèm era bórda plía de bestiá* (tenim el corral ple de besties).
borni, adj. : persona o bestia que ha perdut la vista d'un ull.
bosk, m. : bosc.
bragé, m. : braguer de les besties.
bráka, adj. : cosa curta.
braká, v. : escurçar.
bramá, v. : bramar.
brás, m. : braç.
brása, f. : mida que s'usa per a les posts i les lloses.
bráza, f. : brasa de foc.
brèmbá-sè, v. : recordar-se; ex. : *nu mè brèmbi d'arèu* (no em recordo de res).
brèn, m. : segó; ex. : *mès bau era haría ket brèn* (més val la farina que el segó).

brēnte, m. : ventre.
berená, v. : berenar.
brēnes, f. pl. : l'acció de berenar; el temps de berenar.
brespáda, f. : vesprada, vespre.
brespal, m. : brena; l'acte de berenar.
brespalá, v. : berenar.
brēska, f. : bresca.
breskát, m. : teixit de filferro per tancar alguna cosa.
brēspes, f., pl. : vespres.
briōla, f. : viola (flor).
briza, f. : brida per als cavalls.
brüca, f. : bruixa.
brücot, m. : bruixot.
bruma, f. : broma, núvol. *bruma-báca*, f. : boira. *bruma-sarada*, f. : boira atapaïda.
brutuá, v. : brotar els arbres; treure punçella les flors.
brutün, m. : brot dels arbres; punçella de les flors.
büa, f. : espurna; ex. : *üa büa krēme üa kaza* (una espurna crema una casa).
buá, v. : bufar.
buc, m. : boix.
bucá, v. : fregar una cosa bruta.
bucériga, f. : bufeta; ex. : *ulá era buceriga* (inflar la bufeta dels porcs, bèns, etc.).
budé, m. : mantega de llet.
budēt, m. : budell; ex. : *li jēsen es büdets* (li surten els budells).
buēra, f. : taup; ex. : *era buēra*

hē máu en es prats (el taup fa dany als prats).
bueraire, m. : el que té l'ofici d'agafar taups.
buēt, m. : bofetada.
buētada, f. : bofetada.
buetejá, v. : bofetejar.
buǵáse, v. : moure's; remenar-se.
buk, m. : boc.
buka, f. : boca.
bukí, v. : l'acte d'engendrar entre la cabra i el boc; ex. : *hē abukí era kraba* (donar la cabra al boc).
bulant, m. : falç sense dents.
bumēk, m. : cada glopada que es treu al vomitar.
bumitá, v. : vomitar.
bup : vid. *abup*.
buřá, v. : esborrar.
buřaskáda, f. : bromada de pluja, neu o pedra.
buřēk, m. : anyell d'un any.
burí, v. : bullir; ex. : *era aigwa ja buris* (l'aigua ja bull).
burit, adj. : bullit; bullent.
buřüga, f. : verruga.
buřügé, m. : arc blanc (l'arbre que fa les cireretes de pastor).
buřügót, m. : la cirereta de pastor.
busiüt, adj. : geperut.
but, m. : el bot per a vi, oli, etc.
but dera kama : el ventre de la cama. *but de sēba* : la fulla tova de la ceba.
buta, f. : bóta per al vi.

C

camá, v. : aixamenar; fugir l'aixam del rusc on s'ha criat.
cáme, m. : aixam.
cibáu, m. : cavall.
cicánta, núm. : seixanta.

cigarduñ, m. : floronc.
cigarü, m. : cigar.
civáda, f. : pinso que es dóna als animals.
cüdá, v. : suar.

ciüdú, m. : suor.
ciükre, m. : sucre.
cumá, verb : olorar, flairar,
 polsar; rastrear els goços.
cumáda, f. : flairada, polsada.
ciüt, adj. : eixut, sec.
cerínga, f. : xeringa.
èiká, v. : mastegar tabac.
èikadéra, f. : canó de saüc, d'un

pam de llarg, en el qual es
 posen dues bales de cànem,
 una a cada extrem, empeses
 per l'aire comprimit, que les
 fa eixir amb violència.
èikaná, v. : trampejar en el jòc.
èinèa, f. : xinxa.
èiüpá, v. : xuclar.
èurüpá, v. : xarrupar.

D

dá, v. : donar; *da kants* : ti-
 rar la palla de les vores de
 la batuda cap al mig.
daurí, v. : obrir; ex. : *daurí*
era porta (obrir la porta).
dala, f. : eina per tallar la
 herba.
debot, adj. : devot.
deçdures : fer beguda a mig
 matí.
degü, pron. ningü.
dehora, adv. : afora.
dejuá, v. : dejunar.
dejuñ, m. : dejuni; adj. : dejú.
dejús, adv. : sota.
delá, adv. : a l'altra part.
delaje, adv. : abans d'ahir.
delánet, adv. : ahir nit.
delí, v. : fondre.
deliüs, m. : dilluns.
demá, adv. : demà.
demán, adv. : demà.
denálet, adv. : ahir nit.
dent, m. : dent.
dentíla, f. : llentia.
desá, adv. : a la part d'aquí.
deskrupá, v. : treure el gra de
 la tabella.
despaéa, v. : despedir.
destrupá, v. : desfer els feixos
 al pallar.
desüs, adv. : sobre, damunt.

dèute, m. : deute.
dezabidzá, v. : desclavar els ca-
 ragols de ferro.
dezandá, v. : desfer i girar amb
 la força el rem o feixa d'her-
 ba que deixa el dallaire per
 fer-la assecar.
dezaruláse, v. : desrovellar-se
 els metalls; créixer.
dezbrëmbá, v. : oblidar.
dezenenganéa, v. : desenganxar.
dezeñe, m. : desembre.
dezenkuá, v. : descobrir el cap;
 ex. : *ena gleiza ez omes dezen-*
kaudi, e es hënnes enkuades (a
 l'església els homes sense res
 al cap i les dones amb el cap
 cobert).
deznüdá, v. : desfer nus.
dia, m. : dia.
dieá, v. : deixar quelcom a un
 altre.
dida, f. : dida.
dide, v. : dir.
dijaus, m. : dijous.
dileu, adv. : potser, tal vegada,
 tal volta; ex. : *dileu deman*
hará sulei (demà potser farà
 sol).
dimênje, m. : diumenge.
dimércles, m. : dimecres.
diná, m. : dinar.

dinè, m. : diner.
dit, m. : el dit; *dit pòdu*, el dit
 pòlzer; *dit punin*, dit petit.
drèsa, f. : direcció d'una carta.
drèt, m. : raó, dret; ex. : *nu li*
dunges et drèt (no li donis
 la raó).
drugè, m. : adroguer.
dübert, adj. : obert.

dulènt, adj. : dolent.
dulú, m. : dolor.
dúra, adv. : aviat, de bona
 hora.
durièu, adj. : primerenc.
düru, adj. : dur.
dus, adj. : dolç.
dusamènts, adv. : dolçament,
 suaument.

E

edart, m. : casualitat.
eggua, f. : euga.
embará, v. : tancar una cosa
 dintre d'un lloc; ex. : *emba-*
rà ez bákes : tancar les va-
 ques al corral.
embastá, v. : posar el bast, àr-
 guens, etc.
embastamènts, pl. : guarniments
 de les mules per al treball.
embastimènt, m. : bastida.
embrücá, v. : embriuar.
embrumat, adj. : ennuvolat.
embüt, m. : embut.
empará, v. : aguantar una cosa;
 apoiar-se.
empent, m. : empelt.
empeulá, v. : empeltar.
emplestí, v. : pastar la farina
 per fer pa.
empubasá, v. : empolsar.
empuduá, v. : donar verí; em-
 metzinar.
eneükrá, v. : ensucrar.
endumbidire, m. : endevinaire.
endumbrá, v. : endevinar.
enganéá, v. : enganxar; agafar
 alguna cosa amb el ganxo.
enguan, adv. : aquest any.
enguéé, m. : enyorança.
engulópa, f. : sobre d'una
 carta.

enhurná, v. : enfornar.
enjús, adv. : cap avall.
enkangrená, v. : cangrenar-se.
enkulía, f. : humor; ex. : *az era*
buna enkulía (estàs de bon
 humor).
enkumaná, v. : encomanar el
 mal; encarregar alguna cosa.
enlá, adv. : enllà.
enliná, v. : enfil·lar l'agulla.
enlurdí, v. : embrutar.
enniská, v. : insultar; donar
 motius perquè un s'enfadi.
enreulit, adj. : enfredorit.
ensá, adv. : ençà; cap aquí.
ensaboná, v. : ensabonar.
enséns, m. : encens.
ensensá, v. : encensar.
ensensés, m. : encensers.
ensitá, v. : buscar raons a un
 altre.
ensüs, adv. : cap amunt.
entará, v. : enterrar, sepul-
 tar.
entráda, f. : la primera peça
 que es troba a l'entrar a una
 casa; l'acte d'entrar; *pagá*
era entrada (el que paguen
 els nuvis als joves del poble
 d'on treuen la núvia; el que
 paguen els minyonets a l'és-
 ser admesos entre els fadrins).

envenenà, v. : emmetzinar.
enventà, v. : aventar.
enventit, adj. : aventat; un que
 va depressa.
erba, f. : herba.
erbejà, v. : treballar en la re-
 plega de l'herba.
erèu, m. : hereu.
erewè, m. : febrer.
erisun, m. : eriçó.
esfunsàse, v. : enfonsar-se.
eskála, f. : escala.
eskalun, m. : graó.
eskara, f. : nou.
eskarè, m. : noguer.
eskarià, v. : treure el gra de
 les garbes donant cops a una
 fusta còncava.
eskariàda, f. : una llenyada.
eskariadè, m. : la fusta que ser-
 veix per *eskarià*.
eskarsé, adj. : escaducar.
eskawá, v. : escalfar.
eskawa-lét, m. : atuell per es-
 calfar la llet.
eskawadàse, v. : cremar-se.
eskèra, f. : esquella.
eskeři, m. : la garba quan se
 n'ha tret el gra.
eskia, f. : esquena de l'animal.
esklafun, m. : esquella panxuda
 del mig.
esklóp, m. : esclop.
esklupé, m. : escloper.
eskóde, v. : coure el mal.
eskrópa, f. : pallofa de la ta-
 bella; ex. : *ez eskrópez dez*
aues trëndes sun bunes (les
 pallofes de les faves tendres
 són bones).
eskudént, adj. : coent.
eskudentiwa, f. : salivera.
eskulá, m. : escolà, sagristà i
 campaner.
ezpáda, f. : espasa (arma); un
 dels colls del jòc de cartes.

espadíla, f. : l'as d'espasa.
ezpárje, v. : esbarriar els fems
 al camp o al prat.
esparvé, m. : esparver.
espeirà, v. : treure les pedres.
espelá, v. : pelar-se, caure la
 pell.
espia, f. : espina.
espiáda, f. : bardixa, esbarzer,
 barçal.
espinars, pll. : espinacs.
espintá, v. : treure l'escuma de
 la llet que ha bullit.
esplümasá, v. : treure o caure
 part de la ploma d'un ocell.
espubasá, v. : espolsar.
espunera, f. : espona del llit.
espurgatòri, m. : el purgatori.
espús, m. : espòs, marit.
estaká, v. : lligar.
estáka, f. : lloc on lliguen cada
 cap de bestiar a la menja-
 dora.
eskiró, m. : esquírol.
eskiróla, f. : escarola.
estalaranà, v. : treure les tera-
 nyines.
estaluá, v. : estalonar.
están, m. : estany.
estaraaláse, v. : esllaviçar-se els
 prats o camps degut a massa
 mollena.
èste, v. : ésser.
estenná, v. : aixafar; vid. *ez-*
mustá.
estera, f. : estella; bocins de
 fusta que es fan amb la des-
 tral.
estiduká, v. : atiar el foc; ex. :
ezbiels tustèm estidóken (els
 vells sempre atien el foc).
estreá, v. : estrenar.
estréa, f. : propina.
estreláse, v. : xafar-se.
estremalá, v. : xafar el cànem.
estriu, m. : estreb.

estrupá, v. : fer les troces o feixos d'herba.
estüdiá, v. : estudiar.
estufáse, v. : ofegar-se; escanyar; ex.: *se i bau t'estufi* (si hi vas t'escanyo).
estunáse, v. : quedar parat.
estunel, m. : estornell.
ezbandejá, v.: brandar, gronxar.
ezblankusit, adj. : esblanqueït.
ezbranká, v. : tallar les branques dels arbres.
ezbuerá, v. : esbarriar la terra que ha apilotat el taup.
ezdejúa, v. : esmorzar.

ezgařá, v. : sortir malament una cosa.
ezgařapá, v. : esgarrapar.
ezgařat, m. : home o animal mal fet.
ezgařáse, v. : rendir-se de cansament en un viatge.
ezlüma, f. : escuma de l'aigua, caldo, etc.
ezlümä, v. : treure l'escuma.
ezmurá, v. : treure la molla; engrunar-la.
ezmustá, v. : aixafar i espremer una cosa per treure'n el suc o fer-ne una pasta.

F

faré, m. : ferrer.
faüküm, m. : falcó (ocell).
fautül, m. : sofà.
fëble, adj. : feble.
fëblësa, f. : debilitat.
fëbre, f. : febre.
fërblankië, m. : llauner.
fiansa, f. : fiança.
fira, f. : fira.

fisëla, f. : fil d'empalomar.
fláira, f. : olor, flaire.
flú, f. : flor.
flurí, v. : florir.
frare, m. : frare.
frënte, adv. : enfront.
frënte, f. : por; ex. : *nu m hé frënte*, *nu* (no em fa por, no).
furnëu, m. : fogó.

G

galín, m. : mesura per a gra, $\frac{1}{7}$ de quartera.
galupá, v. : galopar.
ganëu, m. : ganxo.
gandül, adj. : peresós.
ganól, grinyol dels goços.
ganulá, v. : grinyolar els goços.
gara, f. : el trataló de les persones i dels mitjons.
garba, f. : garba.
garbansu, m. : cigró.
gardáwa, f. : gavarra.

gardawë, m. : gavarrera.
gargamera, f. : gargamella.
gargasuñ, m. : gargamelló.
gargula, f. : granota.
garía, f. : gallina.
garía bornia, f. : gallina cega (jòc d'infants).
gariëra, f. : galliner; ex. : *ës mës lurt ke ün bärüñ de gariëra* (és més brut que un barró de galliner).
garsa, f. : garça.

- gañuè*, m. : el que, al caminar, fa tocar l'un tormell amb l'altre.
gañuñ, m. : l'òs del cim de les cuixes o anques, tant de les persones com de les besties.
gat, m. : gat.
gat martu, m. : gat mesquer.
gataléu, m. : gatonet.
gawèk, m. : boix florit, conegut també amb el nom de boix de Nuria.
gazala, f. : tracte mitjançant el qual es posa el bestiar a mig guany i a mitja perdua.
gawèra, f. : les garbes abans d'ésser lligades; ex. : *ed nosta blat enkara ei en gawèra* (el nostre blat encara és per lligar).
giè, m. : canyó dels ocells.
ginèu, f. : guineu.
ginawèt, m. : ganivet.
ginawèta, f. : ganivet gran.
git, adj. : gandul; la bestia que no vol treballar ni deixar-se tocar.
gitèra, f. : peresa.
glèiza, f. : església.
gorja, f. : gola.
gracé, m. : graner.
gran, m. : gra.
graná, v. : granar.
granejá, v. : caure calamarça.
granís, m. : calamarça.
granyuñ, m. : aranyó.
grapaut, m. : galàpat.
grezilá, v. : remullar els cabells; el soroll que fa la paella al foc.
griba, f. : garvell de filferro amb forats més amples que els de porgador.
gribá, v. : fer passar el blat per la *griba*.
grílu, m. : grill (animal).
grípia, f. : menjadora col·locada dessota el *rastilè* en forma de com.
gripídu, m. : el forat per tirar l'herba des del paller al rastiller.
gríwa, f. : griva (ocell).
grós, adj. : gros, doble.
grúia, f. : grua (ocell).
grunyá, v. : grunyar els porcs.
grusària, f. : gruix.
grusút, adj. : gruixut.
guaná, v. : guanyar diners.
guardá, v. : mirar.
guejá, v. : tenir peresa; ex. : *me gueje trebalá* (tinc peresa de treballar).
guél, m. : ull.
guèla, f. : ovella; fulla d'arbre.
guèliblank, adj. : un que té els ulls blancs.
guèu : crit per aclamar els porcs.
guèu, m. : ou; ex. : *czgaríes hen guèus* (les gallines ponen).
gujata, f. : noia; ex. : *era gujata ei juèna* (la noia és jove).
gulundrina, f. : oreneta.
gwás, m. : òs; ex. : *ed gusét krucís ez gwasi* (el goç rosega els ossos).

H

- hai*, m. : faig.
haça, f. : falla de Sant Joàn.
halé, m. : ço que aguanta la teia encesa per fer llum a la cuina.
hanga, f. : fanga.

hangé, m. : fanguer.
hará, v. : ferrar les besties.
harada, f. : galleda de fusta amb cercles de ferro, per portar i servir l'aigua a la cuina.
haria, f. : farina.
hawa, f. : fava.
hawé, v. : haver.
hé, v. : fer alguna cosa. S'usa en compte de jugar a qual-sevol joc : *hé a era pilota* (jugar a pilota).
hec, m. : feix.
heirét, m. : fret.
hene, v. : estellar troncs de llenya.
henedüra, f. : ascla, escletxa.
heneréka, f. : ascla, escletxa.
hénna, f. : dona, muller.
hēr, m. : ferro; ferradura.
herēēn, m. : porcell de mig any.
herēeu, m. : freixe.
herēüra, f. : freixura; pulmó.
héu, m. : fel.
hik, m. : fic (mal de les mules).
hiká, v. : ficar.
hiemá, v. : femar; portar els fems als troços o prats.
hiéu, m. : fil.
hiēstra, f. : finestra.
higa, f. : figa.
higéra, f. : figuera.
hiē, m. : fetge.
hił, m. : fill; *er hił* *semble a sa pare* (el fill s'assembla al seu pare).
hiłó, m. : fillol.
hineskla, f. : escletxa.
hiská, v. : aquíçar els goços.
hól, adj. : boig.

hónt, f. : font.
hué, interj. : mira, vegi's, vet-aquí; ex. : *hué ke kairás* (mira que cauràs).
huēk, m. : foc.
hujá, v. : cavar.
huká, v. : acompanyar el bestiar amb el ramat del poble quan surt a pasturar; ex. : *ez bakes ja an tret; bau aukà ez nostes* (ja han aviat les vaques; vaig a acompanyar les nostres).
hulét, m. : follet.
hüm, m. : fum.
hümdá, v. : fumar; treure fum.
hümaráu, m. : golfa; cap de casa.
humé, m. : femer, munt de fems.
hümejá, v. : portar els fems als troços.
humenēja, f. : xameneia.
hunada, f. : el sol d'un camp o prat pendent. *hunada de aire* : ventada.
hundu, adj. : fondo.
hur, m. : forn.
huradá, v. : foradar.
hurat, m. : forat.
hurka, f. : forca.
hurkadüra, f. : forcat de l'arbre, dels camins.
hur máše, m. : formatge.
hurment, m. : forment.
hurmiga, f. : formiga.
hurmigé, m. : formiguer.
hurnás, m. : forn dels ferrers.
hüst, m. : fusta.
hiüsta, f. : biga.
husté, m. : fuster.

I

irága, f. : maduixa.
iranja, f. : taronja.
iwér, m. : hivern.

izart, m. : isart.
izóp, m. : asperges; salpasser.

J

jamai, adv. : mai.
jamés, adv. : mai.
jamés plüs, adv. : mai més.
jansana, f. : genciana.
jas, m. : jaç.
jasa, f. : jaç; *hè jases* : treure els fems de la jaça.
jé, adv. : ahir.
jé, m. : gener.
jédra, f. : eura.
jelá, v. : glaçar.
jeláda, f. : gelada, glaçada.
jéndre, m. : gendre.
jermá, m. : germà.
jése, v. : sortir.
jesküda, f. : sortida (l'acte de sortir); lloc per on se surt.
jésta, f. : ginesta; ex. : *kuán era jésta fluris, erhame pet país; e kuan é trik-trik, tan na et praube kum et rik* (quan la ginesta floreix, la gana

pel país; i quan desgrana, tant en té el pobre com el ric).
jéu, m. : gel, glaç.
jimbert, m. : julivert.
jimbru, m. : ginebra.
jók, m. : jòc.
juata, f. : el jou dels bous.
judiéu, m. : jueu.
juenésa, f. : jovesa, joventut.
jugá, v. : jugar.
jüje, m. : jutge.
jüjésa, f. : l'esposa del jutge.
juk, m. : jòc de les gallines.
jul, m. : genoll.
jün, m. : juny, mes de l'any.
jüne, v. : junyir els bous o vaques.
jurdán, m. : gert; ex. : *ez jurduis s hen en umbra* (els gerts es fan a l'ombra).
jüst, adj. : cosa justa.
jüstét, m. : armilla.

K

kabana, f. : cabanya.
kabal de sérp, m. : insecte d'uns cinc centímetres de llargada, el qual vola amb molta lleugeresa vora les basses d'aigua.
kabála, f. : euga.

kabél, m. : espiga de blat, ordi, etc.; ex. : *es kabells sun vedi* (les espigues són buides).
kabélá, v. : treure espiga el blat, ordi, etc.
kabilak, m. : peix més petit que les truites, amb el cap gros.

kabiruáda, f. : tot el tram de bigues que formen la coberta. Cada enllaç de dues bigues, una per cada vessant, les quals formen part de dita coberta. La llargada del cobert es compta pel nombre de *kabiruades*.
kabiruñ, m. : biga treballada i quadrejada per a la coberta de la casa.
kaburnat, m. : cap-gros; ex.: *des kaburnats ke jésen ez gargules* (dels caps-grossos neixen les granotes).
kadét, m. : cadell.
kajada, f. : croça; ex.: *es kuci an de bésun kajades* (els coixos necessiten croces).
kajira, f. : cadira. *kajira de repós* : cadira de braços.
kalá, v. : ficar; ex.: *kálaté en kaza ke pló* (fica't a casa, que plou).
kalabre, m. cadavre; carnús.
kalacéra, f. : calaixera.
kal'la, f. : guatlla.
kalú, f. : calor.
kaláda, f. : la llet colada, presa.
kalau, m. : pedra; ex.: *tirá pères as kaláus* (si m'embrutes, t'emascaro).
kama, f. : cama.
kambiá, v. : mudar; canviar, descambar diners.
kamitort, adj. : el que té les cames tortes.
kampana, f. : la campana.
kampanáu, m. : campanar.
kampiulá, v. : estimbar-se; *káu tánta kunfiánsa en tü kum en üa roka kwan kampiüle* (s'ha de tenir tanta confiança en tu com en una roca que s'estimba).
kana, f. : mida de vuit pams;

bastó de senyor, mangala.
kandéla, f. : candela de cera; l'estalactita de gel que formen les goteres de la teulada.
kandeluñ, m. : ciri, espelma.
kandíl, m. : llumenera.
kandelé, m. : candeler.
kanebá, m. : troç de terra sembrada de canem.
kaniüda, f. : aixeta de fusta per als barrils.
kap, m. : cap; adv. : cap, ni un; vers : *kapdan*, cap d'any.
kapéla, f. : capella, esglesia petita.
kapera, v. : cobrir alguna cosa; tapar l'olla, etc.; abrigar amb roba una persona al llit.
kaperadé, m. : tapadora d'olla.
kapiëra, f. : el cim del llosat d'una casa o altre edifici.
kapueina, f. : la finestra que hi ha a les teulades.
kar, f. : carn; carro gran.
kara, f. : cara, galta.
karaskle, m. : perdiu blanca que viu al cim de les muntanyes; instrument que usa la mainada per tocar a tenebres en la Setmana Santa.
karáu, m. : sègol; ex.: *pañ de karáu*, pa de sègol.
karawat, adj. : segolós (mig sègol), mig forment o blat.
karbué, m. : carboner.
karbuëra, f. : carbonera.
karbuñ, m. : carbó.
kardalina, f. : cadernera.
kardét, m. : card (planta amb punxes).
kařejá, v. : tragar.
karëta, m. : carro petit.
kargol, m. : caragol; ex.: *es hargols ja kornen* (els caragols ja treuen banya).
karinklá, v. : grunyir les por-

tes quan s'obren o tanquen;
fer soroll amb les dents; te-
nir petament de dents.
karinklèra, f. : una planta de
fulles molt punxagudes, la
qual té al centre una mena
de carxofa també molt pun-
xaguda. Es la carlina?
kariola, f. : corriola.
kariòt, m. : carretó petit amb
una roda davant.
kariulá, v. : rodar les corrioles.
kariutá, v. : portar terra, pe-
dres, etc., amb el carriot.
káru, adj. : car.
karula, f. : pinya de pi; blat
de moro.
kasa, f. : caça.
kasá, v. : caçar.
kasadú, m. : caçador.
káse, m. : roure.
kaskél, m. : closca dels ous,
nous, ametlles, etc.; petxi-
nes dels caragols.
kastána, f. : castanya.
kastanê, m. : castanyer.
castanàire, m. : el que vèn cas-
tanyes.
kastét, m. : castell, torre.
katá, v. : cavar; ex. : *ke káu*
katá ta minjá (s'ha de cavar
[treballar] per menjar).
kauigá, v. : trepitjar alguna
cosa.
kauigada, f. : trepitjada.
kaudê, m. : calder; ex. : *metê*
et kaudê en huek (penjar la
caldera a la llar).
kaudêra, f. : caldera.
kauderáda, f. : ço que es cou
per donar menjar als porcs.
kaudía, f. : calç; ex. : *hurnás*
de kaudía (torn de calç).
kaulê, m. : col; ex. : *es kawlêts*
ke sun buni en hiwér (a l'hi-
vern les cols són bones).

kausá, v. : posar el calçat als
peus; afegir ferro a les eines
d'aquest metall; donar terra
a les plantes, etc.
kausáda, f. : empedrat d'un
camí o carrer.
kaut, adj. : cosa calenta.
kawá, v. : escalfar-se vora el
foc.
kawila, f. : clavilla de ferro,
fusta, etc.
kêi, v. : caure.
kera, f. : quera, cuc de la fusta.
kintáu, m. : quinta.
kisyáse, v. : corcar-se.
kisún, m. : corc dels llegums.
kuart, m. : quart d'hora; quar-
ta part d'una cosa.
klaful, m. : pela de ceba.
kláu, m. : clau per clavar.
kláu, f. : clau per tancar.
kláu-a-bits, m. : caragol.
klawá, v. : tancar amb clau.
klawilá, m. : tormell dels peus;
v. : clavatejar.
klênku, adj. : tartamut.
klîn, f. : crin dels cavalls.
klot, m. : forat a terra; fossa.
kluk, adj. : cloc (es diu dels
ous, i metafòricament d'una
cosa podrida).
klukejá, v. : cloquejar la lloca.
kôa, f. : cofia (gorra per als
nens petits).
koé, m. : coll.
kôde, v. : coure.
koka, f. : coca.
kôlik, m. : còlic.
kontrabênt, m. : porticó de fus-
ta massiça per la part exte-
rior de la finestra.
korda, f. : corda.
korna, f. : banya.
kós, m. : cos; cadavre.
kósu, m. : conseller.
koure, m. : coure (metall).

kraba, f. : cabra; ex. : *era nostra kraba èi ben leitèra* (la nostra cabra dóna molta llet).
krabésle, m. : morralles del mulam; ex. : *enkumaná ei krabése* (plegar el ramal al voltant de les morralles i del cap de l'animal per donar-li llibertat).
krabot, m. : cabrit.
krasta, f. : casa de la vila.
krébá, v. : reventar.
kréce, créixer.
kréi, v. : creure, obeir.
kremá, v. : cremar.
kręsta, f. : cresta del gall; cims de les muntanyes.
kręstá, v. : capar, sanar.
kręstá ez briyús, treure la mel dels tous o arnes.
kręstaire, m. : sanador.
kręu, f. : creu.
kristal, m. : cristall.
kriuiñ, m. : llàpich.
krumpá, v. : comprar.
krusá, v. : breçar, gronxar.
kúa, f. : cua.
kuarême, f. : Quaresma; ex. : *tiét kuarême* (fer abstinència de carn per la Quaresma).
kuartëra, f. : quartera (mesura de gra).
kubá, v. : covar.
kübert, m. : edifici de poblat.
kübertá, f. : cobert, teulada o llosat d'una casa.
kübertá, v. : fer el llosat o cobert.
kucejá, v. : coixejar.
kucinéra, f. : coixí.
kucu, adj. : coix.
kudé, m. : dipòsit de fusta o llauna, en el qual el dallaire porta aigua i les pedres per esmolar la dalla. Es lli-

ga a la cintura amb una corretja.
kúde, m. : colze.
kudëna, f. : cotna (pell de la cansalada); ex. : *era kudëna nu se pot mastegá* (la cotna no es pot mastegar).
kudina, f. : cuina (sala on se fa foc i es cuina).
kudiná, v. : cuinar.
kudiné, m. : cuiner.
kudurna, f. : rovelló.
kuëca, f. : cuixa.
kuëire, m. : llosa especial per treure l'aigua de les galledes a la cuina.
kuële, v. : collir, replegar, fer collita.
kuëisá, v. : confessar.
kuëisú, m. : confessor.
kuëta, f. : cofia (gorra per als nens petits).
kugót, m. : clatell.
kugutáda, f. : clatellada.
kuja, f. : carbaça, ex. : *es fort kum üa kuja* (ets fort com una carbaça).
kujé, m. : carbacer.
kuküüt, m. : cucut (ocell).
kulië, m. : collar per a les mules quan van al carro.
kulú, m. : color.
kulúm, m. : colom.
kum, m. : com (abeurador i rentador de la font; el dipòsit on se dóna el menjar als porcs).
kuma, f. : comella (fondaria que no arriba a barranc, que va de dalt a baix de la muntanya).
kumada, f. : com (abeurador de la font).
kumfurma, adv. : segons, igual.
kumprëne, v. : comprendre, entendre.

kumü, m. : comú; ex. : *ki ser-bís at kumü, servis a nu degü* (qui serveix al comú no serveix a ningú).
kunéa, f. : cotxa (abric del llit).
kundá, v. : comptar; creure, pensar.
kungre, m. : congre.
kuníl, m. : conill.
kün, m. : tascó, falca.
künat, m. : cunyat.
künestra, f. : congesta de neu.
kupa, f. : copa per beure.
kuraü, m. : pati.
kurbás, m. : corb; ex. : *es kurbási demanen kar* (els corbs demanen carn).
kurbéla, f. : covenet teixit de vimets més petits que les cartres. Serveix per omplenar aquestes sobre l'animal.
kurbelüera, f. : vid. *kurbéla*.

kurbelün, m. : cartres fetes en la mateixa forma i de la mateixa materia que la *kurbéla*, els quals es pengen un a cada banda de bast per portar-hi fems.
kurdeu, m. : cordill.
kuréé, m. : cordó de cuiro per a les sabates.
kuréja, f. : corretja.
kurénsiç, f. : corrent; còlic.
kuréu, m. : correu; carter.
kurné, m. : recó; àngul; ex. : *kurné det huék* (recó del foc).
kuruna, f. : corona; auriola; ex. : *he era kuruna* (tallar els cabells).
kustiüdiçra, f. : modista.
kutun, m. : cotó.
kutunáda, f. : tela blanca de cotó.
kuzia, f. : cosina-germana.
kuziñ, m. : cosí-germà.

L

labéé, m. : esclaviçada.
laçada, f. : flaçada.
lagana, f. : lleganya.
lagéns, adv. : dins.
lairá, v. : lladrar.
lairün, m. : lladre.
laitüga, f. : enciam (planta).
lajet, m. : eina de dos bastons, un més llarg que l'altre, lligats entre sí per treure el gra de les plantes. S'aguanten pel bastó llarg, i el petit pega a les plantes.
lak, m. : bassa gran o estany petit; la terra o fang llepiçosos que deixa l'aigua.
lama, f. : flama.
lamá, v. : fer flama, flamejar.

lampa, f. : llumenera per a petroli, diferent del quinquet.
lampat, m. : gelera.
lampiün, m. : llumenera de llauna per a l'interior de les llanternes.
lan, f. : llana.
languisa, f. : llonganica.
lanterna, f. : llanterna.
lar, f. : la sola del forn on se cou el pa.
laré, m. : llar on se fa foc.
lart, m. : llard.
laurá, v. : llaurar.
lata, f. : bastó prim i llarg.
lawá, v. : rentar.
lawadé, m. : rentador.
lawét, m. : esclaviçada de neu.

lebe, f. : llebre.
lecèu, m. : lleixiu.
legüm, f. : llegum.
lei, f. : llei.
leit, f. : llet.
leit de but : la llet quan se n'ha tret la mantega.
leitèra : la femella que té llet o alleta.
leká, v. : llepar; ex. : *ed guset*
leke es seties (el goç llepa els plats).
lengua, f. : llengua.
lèrm, m. : clara d'ou.
lerma, f. : llàgrima.
leu, adv. : aviat.
liá, v. : lligar.
liadé, m. : vencill per als feixos de garbes o llenya. Sol ésser de palla.
lièje, v. : llegir.
limak, m. : llimac.
limuñ, m. : llimona.
linsó, m. : llençol.
liri, m. : lliri.
lirót, m. : parrac.
lit, m. : ànec.

liia, f. : lluna; ex. : *et plèn d'era liia* (lluna plena).
liüder, m. : llangardaix.
luèira, f. : llúdriga.
lyèu, adv. : lluny.
lüfer, m. : l'infern.
lugá, v. : llogar.
lugandé, m. : jornalier.
lugé, m. : lloguer.
luka, f. : lloca.
lukada, f. : llocada.
lükáda, f. : clariana entre dos ruixats.
lümedá, m. : llindar de la porta o finestra.
luñ, adj. : llarg.
lungada, f. : llargada.
lup, m. : llop.
lurt, adj. : llop.
luzat, m. : llosat (coberta d'edifici).
lèura, f. : lliura.
lewadú, f. : llevadora.
lét, m. : llit per dormir les persones; despulla dels animals al néixer.

M

macèra, f. : malva.
magrás, m. : carnaval.
mai, m. : maig; jamai; mare.
mainada, f. : nena; ex. : *ez mainades sun guapes* (les nenes són boniques).
mainadèra, f. : mainada, quitxalla.
mainaje, m. : nen.
mairastra, f. : madrastra.
mairia, f. : padrina; ex. : *mairia ma dat üa pela* (la padrina m'ha dat unes faldilles).

malbadís, m. : malveí (planta).
malaut, adj. : malalt.
malautia, f. : malaltia.
mal, m. : martell gros dels ferrers; cingle, penya.
malá, v. : mallar el ferro; treure el gra del fajol, ordi, lletíes, etc.
maléuta, f. : l'acte de fer-se deixar una cosa.
malewá, v. : manllevar.
mañ, f. : mà.
manéá, v. : manxar.
manca, f. : manxa.

maneskal, m. : manescal.
mánku, adj. : manc.
mánu, adj. : persona o bestia estèril.
manubré, m. : manobre.
mare, f. : mare.
marçada, f. : marrada.
màre-ra-bièla, f. : avia.
marék, m. : marrada; l'angle que el camí fa quan puja en zig-zag.
màrfega, f. : màrfega.
margalida, f. : margaridoia (flor).
maridàse, m. : l'acte de prometatge i de fer els tractes privats les dues families.
maridàse, v. : casar; ex. : *et è era se bólen maridá* (ell i ella es volen maridar).
marmíta, f. : galleda.
maskára, f. : taca de negre a la cara o a les mans.
mastegá, v. : mastegar, rosegar.
mastegada, f. : bofetada.
mata, f. : avellaner.
matalás, m. : matalàs.
máu, m. : mal; dolent.
mau de sant pau : mal de Sant Pau.
máuba, f. : malva.
mèia, f. : ble; metxa.
mèddiada, f. : sesta, migdiada.
melik, m. : llombrigol.
melún, m. : meló.
mésajé : missatger.
mésajería, f. : encàrrec, comanda.
mèsklat, m. : barreja de palla i herba per al bestiar.
mètle, v. : posar, ficar.
mèu, f. : mel.
mèusa, f. : la melsa; ex. : *ki-lás era mèusa* (adreçar-se la melsa); les punxades que se

senten al costat quan un corre.
micarnuñ, m. : muixarnó (bolet).
mièl, adj. : mig.
mièulá, v. : miolar.
mijó, m. : rovell de l'ou.
mil, m. : mill.
milók, m. : blat de moro.
miluká, v. : camp sembrat de blat de moro.
moble, m. : moble.
mòe, adj. : moll.
moína, f. : almoína.
moi-se, v. : moure's.
mola, f. : molí.
mòle, v. : moldre.
mós, m. : mossec, mossada.
mué, m. : molla de fruites que tenen closca; ex. : *mué des guási* (moll dels ossos).
mudèluá, v. : apilotar l'herba al prat.
mudèluñ, m. : munt d'herba al prat.
muiná, v. : captar.
muk, m. : moc.
mukáse, v. : mocar-se.
multa, f. : multa.
mulüt, adj. : molt (de molldre).
mule, v. : munyir; ex. : *mule-rám ez bakes* (munyirem les vaques).
munèda, f. : moneda.
munja, f. : monja.
munjèt, m. : fasol gros.
munjèta, f. : monja.
munjetá, m. : camp sembrat de fasols.
munt, adj. : menut, trit.
muntána, f. : muntanya.
mura, f. : mora; molla de pa, etcètera.
muñera, f. : cabaçó de cuiro, espart o corda que es posa

al morro de les besties per-
què puguin menjar.
muri, v. : morir.
murtiè, m. : argamassa; atuell
de coure o de fusta per pi-
car-hi sal.
murtiè, m. : assassí.
musa, f. : molsa; criada, mi-
nyona.
musegá, v. : mossegar.
musegada, f. : mossegada.
muska, f. : mosca.

muska petarèra, f. : mosca
d'ase.
muskalún, m. : mosquit.
múskle, m. : muscle.
musu, m. : criat, moço.
mustaçu, m. : bigoti.
mül, adj. : mut.
mutun, m. : moltó.
muziën, m. : mosell de la brida.
múzik, m. : music.
muzika, f. : música, orques-
tra.

N

nabaja, f. : navaja.
naday, m. : Nadal.
narik, m. : moc de les persones
i de les besties.
narigús, m. : mocós.
nas, m. : nas.
náu, adj. : nou.
naüt, adj. : alt.
naütada, f. : alçada.
negá, v. : negar una cosa.
negáse, v. : ofegar-se.
nèrè, adj. : negre.
net, f. : nit; adj. : cosa neta.
nièu, f. : neu.

nièwá, v. : nevar.
nin, m. : niu; ex. : *serká nins*
(cercar nius).
nöbi, m. : nuvi; ex. : *ed nöbi*
anawé tam era nöbia (el nuvi
anava amb la nuvia).
nora, f. : nora.
nosa, f. : boda.
nubiafe, m. : la roba que s'em-
porta de casa el que es casa.
nublèza, f. : noblesa.
nüdá, v. : nuar.
nusert, adv. : no és així.
nül, m. : nus; nu.

O

ó, adv. : si.
oli, m. : oli.
or, m. : or.
orga, f. : eina de ferro damunt

la qual se col·loca la dalla
per picar-la.
orge, m. : orgue.
oru, m. : un dels colls del jòc.

P

pádia, f. : buina de fems de
vaca.
pagá, v. : pagar.
paga, f. : paga.

pai, m. : pare.
pairin, m. : padrí.
païsénye, m. : avi.
pajès, m. : pagès.

- páliu*, m. : tàlem; baldequí.
palma, f. : palma (arbre); palmell de la mà.
paluma, f. : tudó.
palun, m. : picador per rentar la roba.
palada, f. : batuda.
pam, m. : pam; mida de la mà estirada.
paná, v. : robar, furtar.
panaire, m. : lladre.
pañ, m. : pa.
pansebé, m. : rosella (planta i flor).
papé, m. : paper.
papu, m. : espantall dels infants.
paraigua, m. : paraigua.
parakél, m. : parracaire.
pardia, f. : runes d'un edifici.
pare, m. : pare.
pare ed biél, m. : avi.
paredé, m. : mestre-de-cases.
parél, m. : parella.
parét, f. : paret.
parík, m. : departament tancat dins l'estable; ex : *ezguéles ja sun en parík* (les ovelles són al llur corral).
parpalóna, f. : papellona, voliana.
parièra, f. : dona partera.
páska, f. : pasqua.
pasarél, m. : passarell.
pasta, f. : pasta.
pastú, m. : pastor.
pastá, v. : pastar.
pau, f. : pau.
patak, m. : un cop rebut per una persona o bestia.
paupèta, f. : parpella; parpre.
pauta, f. : pota de les besties.
pautasáda, f. : petjada; rastre de les besties.
pé, m. : peu.
pébe, m. : pebre.
- peberót*, m. : pebrot.
pée, m. : peix.
pecigá, v. : pecigar.
pecigáda, f. : pecigada de les persones i dels ocells.
peék, m. : pecigada; una miqueta.
péga, f. : pega.
pegaria, f. : ximpleria.
pegejá, v. : ximplejar.
péira, f. : pedra.
peirejá, v. : caure pedra o calamarça.
peirèra, f. : pedrera.
pék, adj. : ximple.
pekutín, m. : mesura d'un quart de *galín*.
pentakusta, f. : Pentecostès.
pentüra, f. : pintura.
pepída, f. : pepida (mal de les gallines).
péra, f. : pera.
perbuká, v. : arrebossar una paret amb argamassa.
perdits, f. : perdiu.
perdits éfëra, f. : perdiu xerra.
perdits roia, f. : perdiu roja.
peré, m. : perera.
pernáda, f. : guitza.
pernejá, v. : tirar guitzes.
pernejáire : bestia que acostuma tirar guitzes.
perukél, m. : cotorra.
pés, m. : pes.
pesèta, f. : pesseta.
pestána, f. : pestanya.
pét, f. : pell.
petra, adj. : cosa petita, disminuïda, insignificant.
péndaarát, m. : plomigó dels ocells petits.
péu, m. : pèl, cabell.
pezá, v. : pesar.
pezant : pesat.
pie, f. : orina.
picá, v. : orinar.

piéntá, v. : pentinar.
piénte, f. : pinta.
piéuda, f. : puça.
pigóta, f. : verola.
pigutús, adj. : pigotós.
pik, m. : pic; pua de martell;
 turó de muntanya.
piká, v. : picar; *piká paláda*
 (tallar la palla amb el pu-
 nyal per a la batuda).
pikapeiré, m. : picapedrer.
pikaról, m. : picarol; esquella.
piñ, m. : pi.
pinséu, m. : pinzell.
pinsén, adv. : verge.
pinséla, f. : verge.
pinta, f. : el tel que es fa so-
 bre la llet cuita.
pintá, v. : pintar.
pintú, m. : pintor.
piñura, f. : petita mesura que
 usen els moliners per pendre
 el gra corresponent en paga
 de moldre.
piñurá, v. : pendre la *piñura*;
 agafar, amb testimonis, el
 bestiar d'un poble en terme
 d'un altre.
pipa, f. : la pipa de fumar; jo-
 guina de la mainada (nina).
pipá, v. : fumar.
pitráu, m. : pitral.
plakar, m. : vidriera de la fi-
 nestra.
plané, adj. : cosa plana.
plantáje, m. : plantatge.
planté, m. : planter.
plap, m. : clap.
plapa, f. : clap.
plapat, adj. : clapat, pigat.
plat, m. : plat gran per portar
 menjar a taula.
plata, f. : plat gran pla per
 portar menjar a taula.
plejáse, v. : renyir, barallar-se.
plendénga, f. : arracada.

pleléra, f. : rascle, eina amb
 pues de fusta per arreplegar
 l'herba i la palla.
plói, v. : ploure.
pluja, f. : pluja.
plum, m. : plom.
plüma, f. : ploma d'ocells; plo-
 ma d'escriure.
plumá, v. : treure la ploma a
 un ocell; sortir-li la ploma.
pluraire, m. : desmai.
pork, m. : porc; adj. : brut.
port, m. : el pas per on se tra-
 vessa una gran muntanya.
porta, f. : porta.
pot, m. : llavi.
praube, adj. : pobre; captaire.
preguná, v. : fer un pregó.
preguné, m. : pregoner, nunci.
préne, v. : pendre, rebre.
prén, m. : porgador.
prés, adj. : presoner.
prést, adj. : preparat.
préts, m. : preu.
prezun, f. : presó.
primála, f. : ovella d'un any
 complet.
primavétra, f. : primavera.
prinyé, m. : prinyonera.
prizá, v. : polsar tabac.
prüa, f. : pruna.
prüera, f. : prunera.
prufesun, f. : professó.
prümé, adj. : primer.
pubás, m. : la pols.
pubaséra, f. : polsaguera.
pubúra, f. : pólvora.
pudá, v. : podar.
püde, v. : fer pudor.
püdü, m. : pudor.
pudúm, m. : verí que es pren
 per la boca.
pué, m. : gall.
puja, f. : gleva.
pujáse, v. : fer-se gleva; tor-
 nar-se erm.

puladè, m. : aigüera.
pulit, adj. : bonic.
pul, m. : poll (insecte).
pulástre, m. : pollastre.
pulús, adj. : pollós.
puma, f. : poma.
pumè, m. : pomera.
püná, v. : besar; ex. : *ez duz jermás se püneren* (els dos germans es van besar).
pünét, m. : bes.
pünla, f. : punta per clavar; la punta d'una eina.
püy, m. : puny.
püpa, f. : el mugró del braguer

de les besties; el pit de la dona.
pupá, v. : mamar.
pupén, m. : polli, poltre.
pura, f. : polla.
purik, m. : ocell petit.
pursét, m. : porcell.
púru, m. : porró.
pús, m. : pols.
pusingla, f. : corralina per tancar els porcs.
pustéma, f. : postema (pus de les llagues).
püls, m. : pou.

R

rábia, f. : rabia; quimera.
rabiús, adj. : rabios; quimerós.
radim, m. : raïm.
radimèra, f. : parra.
ramada, f. : ramat gros de bestiar.
ramal, m. : ramat de bestiar.
rampa, f. : rampa; ex. : *é era rampa ena kama* (tinc rampa a la cama).
rampil, m. : eina de fusta, amb pues llargues, que s'uneix a la dalla per dallar fajol, ordi, etc.
rásterét, m. : petita aixada per birbar el blat.
rástét, m. : eina amb tres pues de ferro i mànec de fusta, per arreplegar el fum.
rástilé, m. : reixat de fusta per sobre la gripia, en el qual se deposita la palla o herba perquè el bestiar la prengui.
rástul, m. : rostoll.
rátakáuda, f. : rat-penat.
rázé, m. : raser.

rázera, f. : reïna d'arbre; paleta de ferro per arreplegar la pasta de la pastera.
reipélt, m. : reietó; rei de barça.
rekúre, v. : recórrer; tornar a llaurar el camp sembrat de trumfes per collir les que hi havien quedat la primera vegada.
relampit, m. : llampec.
relóje, m. : rellotge; el que repeteix moltes vegades una cosa.
réla, f. : golf de la porta; frontica; rella de l'arada.
remau, m. : ramal.
renegá, v. : blasfemar.
renék, m. : renec; blasfemia.
replelera, f. : rascle de fusta.
replelerá, v. : arreplegar l'herba amb el rascle de fusta.
resék, m. : serradora; ex. : *ja é esúkzen resék* (tinc els rulls a la serradora).
reséga, f. : serra de mà.

řesegá, v. : serrar.
řeskitáse, v. : compensar-se; fer la pau.
řesupět, m. : àpat després d'haver sopat, abans d'anar a dormir.
řetělá, v. : posar les lloses que han caigut del llosat.
řiêu, m. : riu.
řiklú, m. : rector.
řul, m. : rovell; eina de ferro en forma de magall, amb un mànec de fusta llarg, servint per treure la brasa del forn.
řulát, adj. : rovellat.
řum, m. : el que té rodaments de cap; bestia boja.
řumá, v. : rodar el cap; donar toms sobre si mateix; voltar sense motiu.

řumana, f. : romana per pesar.
řumátik, adj. : cosa rellenta, humida.
řumatizme, m. : reuma.
řumeria, adj. : romiatge; aplec.
řumía, f. : rodaments de cap.
řumíá, v. : remugar.
řumingéra, f. : barça.
řunga, f. : ronya.
řunyús, adj. : ronyós.
řüská, v. : passar bugada.
řüskada, f. : bugada; roba de bugada.
řüské, m. : bugader.
řula, f. : camí obert a la neu.
řuzá, v. : regar l'hort, les flors, trèvol, etc.
řuzada, f. : rosada.
řuzari, m. : rosari.
řuzé, m. : roser.

S

sa : forma àtona del possessiu femení de segona persona. Moltes vegades s'usa pel masculí com el pronom *ta*; ex. : *sa pare*, *sa mare*.
sabata, f. : sabata.
sabaté, m. : sabater.
sáble, f. : arena.
sabú, m. : sabó.
salá, v. : salar.
saladé, m. : lloc on se sala la carn.
saliěra, f. : ciquia per a l'aigua, de fusta, o feta al camp o prat, per conduir l'aigua; com llarg i estret de fusta per donar sal al bestiar de llana.
salimana, f. : salamandra; ex. : *pikada de salimana*; *tòk de kampa*.

saliěwa, f. : saliva.
saliěwěra, f. : salivera.
salun, m. : saló.
saněa, f. : caçó per munyir (generalment de fusta).
saňfuěň, m. : alfals.
saňglot, m. : singlot.
saňglutá, v. : singlotar; plorar fort.
sanna, v. : sangrar.
sansüga, f. : sangonella.
sápu, m. : galàpat.
saralě, m. : falcer; manyà.
sardina, f. : arengada.
sarnala, f. : sargantana.
sarpát, m. : grapat.
sárle, m. : sastre.
sarlěza, f. : sastressa.
saubá, v. : salvar; guardar, conservar.
sáubia, f. : salvia.

- sauk*, m. : sauc (arbre).
sauk, m. : sabuc (arbre).
sauklá, v. : birbar (treure l'herba dels sembrats).
saukle, m. : l'herba que neix en els sembrats.
saiimá, v. : afumar.
saiimat, adj. : afumat.
saiimé, m. : ruc.
saiura, f. : fems de cabres i ovelles.
sáut, m. : salt.
sautá, v. : saltar, brincar.
sautarét, m. : llagosta de tota mena.
sé, adv. : vespre.
seba, f. : ceba.
séda, f. : seda.
sedás, m. : cedaç.
sède, m. : pèsol.
segá, v. : segar.
séga, f. : sega.
ségle, m. : segal.
segun, adj. : segón.
segúntes, adv. : segons.
sét, v. : seure.
sél, m. : gruix d'una cosa; ex. : *i a un sél de neu ke he pou* (hi ha un gruix de neu que fa por).
selá, v. : segellar, franquejar.
semáu, f. : portadora; dipòsit gran en forma de portadora, a muntanya, per posar-hi la llet.
sème, m. : llavor.
sementéri, m. : cementiri.
semiá, v. : sembrar.
semirún, m. : mugró del pit de la dona.
sén, m. : si (cast. seno).
seyá, v. : senyar-se.
séndre, f. : cendra.
sendré, m. : dipòsit per a la cendra.
sénte, v. : sentir, oir.
sentéla, f. : llamp; ex. : *a kai-güt üa sentéla* (ha caigut un llamp); *ei biéu kum üa sentéla* (frase per indicar que una persona és molt llesta).
séra, f. : sella.
séra, f. : la cera; ex. : *kuan as éra séra bós éra meu; kuan as era meu bós ed briquü* (quan tens la cera vols la mel; quan tens la mel vols l'arna).
serada, f. : tarda, vesprada.
serbét, m. : cervell.
seré, m. : celler.
serída, f. : cirera.
sérne, v. : passar la farina pel cedaç.
serp, f. : serp.
seiánta, núm. : setanta.
setème, m. : setembre.
setia, f. : plat.
seu, m. : cel.
siégéra, f. : ceguera.
siégu, adj. : cec.
sifét, adv. : sí, és així.
singla, f. : cingla.
sínje, m. : mona.
siñk, núm. : cinc.
sípas, adv. : sí que és així.
só, m. : sou.
sola, f. : sola.
subastá, v. : vendre a subasta.
suberán, m. : cavall, mul o ruc de dos anys.
sudá, v. : soldar.
súe, f. : sogra.
suén, adv. : sovint.
suèra, f. : sogra.
sufri, v. : sofrir.
suja, f. : suja.
suk, m. : rull de fusta; solc que es fa llaurant.
suka, f. : soca de l'arbre.
sulé, m. : sol; sostre.
sulèi, m. : sol.
sulerét, m. : replà de l'escala.

sulté, m. : solter.
sumadé, m. : dula; el pastor de la dula.
sumé, m. : ruc.
sumetén, m. : sometent.

supa, f. : sopa.
surdéra, f. : sordera.
súrsa, f. : font.
surlejá, v. : sortejar.
sutána, f. : sotana.

T

ta, pron. poss. f. : la teva; per, per a; ex. : *ta tü e ta ju* (per tu i per mi); adv. : tant.
tabé, adv. : també.
tabéla, f. : tavella.
taéa, f. : clau llarg de ferro cairut per clavar fusta.
taéá, v. : clavar.
taka, f. : taca.
taká, v. : tacar.
talarána, f. : aranya, tela de les aranyes.
talá, v. : tallar.
talapé, m. : eruga grossa de color de cafè.
taladé, m. : escable (eina de fuster amb mànec de fusta i fulla plana).
tam, prep. : amb; ex. : *tam akró* (amb això).
tañal, m. : esclavçada de terra.
tardán, adv. : corder lardà.
tardiéu, adj. : cosa tardana.
tardéwal, m. : nom que es dóna als sembrats de fajol, blat de moro, trumfes, etc.
tardú, f. : tardor.
tarkiün, m. : runa.
tarlé, m. : tartera, munt de pedres.
taula, f. : taula per menjar, etc.
taure, m. : toro.
taurt, v. : saltar el toro a la vaca.
tauridéra, f. : vaca que va de toro.

tawán, m. : tàbec (insecte).
té, m. : tè (planta).
téda, f. : teia de pi.
téka, f. : tavella i pallofa de la mateixa.
tél, m. : arbre.
tempuráu, m. : temporal (alguns dies continuats de mal temps).
téns, m. : temps.
lentá, v. : temptar; amoïnar.
tenat, m. : antosta.
teratrém, m. : terratrèmol.
tersé adj. : tercer.
tersün, adj. : cavall, mul o ruc de tres anys.
tésta, f. : front.
tétl, m. : teulada; llosat.
tía, f. : tia.
tiaréra, f. : vaca que cria un vedell de menys d'un any.
tiarün, m. : vedell de menys d'un any.
ticiné, m. : teixidor.
tidün, m. : tió.
tié, v. : aguantar, servir.
tinta, f. : tinta.
tintá, v. : tenyir la roba.
tinuzéla, f. : rat-penat.
tiña, f. : tinya.
tiyús, f. : tinyós.
tió, adv. afirm. : sí.
tirabék, m. : tirabec.
tirant, m. : biga del sostre.
titás, m. : disfregat; màscara.
tort, adj. : cosa torçada; culpa.

trapadèra, f. : luella per agafar ocells.
trebalá, v. : treballar.
trèfla, f. : trepadella.
trèi, v. : treure.
trèsa, f. : trena.
tringòla, f. : campaneta petita de coure que es penja al coll dels animals.
trinkèt, m. : magall.
trinkèla, f. : magall més lleuger que el trinquet.
trípa, f. : butifarra de sang.
trósa, f. : feix de costal, d'herba o de palla.
trüa, f. : trufa.
trüèita, f. : truita (peix).
trüeta, f. : truita (peix).
trük, f. : colp; pic.
trüká, v. : pegar, picar.
truna, f. : trona.
truná, v. : tronar, fer trons.
trulá, v. : trotar.

tudó, m. : tudó (ocell); home astut.
tüik, m. : turó (puig al cim de una muntanya).
tüimá, v. : banyejar els bous, les vaques, etc.
tumata, f. : tomàtec.
tumatèra, f. : mata de tomàtecs.
tüne, v. : xollar.
tur, m. : tom; voltant.
tur, f. : torre (la part més alta de les fortaleses antigues).
turb, m. : torb (vent molt fort amb neu).
tursedú, m. : torcedor per als animals que no es volen subjectar.
turda, f. : merla.
turtel, m. : tortell.
tus, f. : tos.
tusi, v. : estossegar.
tuslèm, adv. : sempre.

U

ubriè, m. : obrer.
uedá, v. : abocar, buidar.
uèit, adj. : buit.
uèrdi, m. : ordi.
uktübre, mes : octubre.
ulièra, f. : cetrill per a l'oli.
ulibé, m. : olivera.
ulú, f. : olor, flaire.
unkle, m. : oncle.
urèt, m. : as d'oros.
urgá, v. : acció de picar la dala o el volant.

urió, m. : groc.
urüga, f. : ortiga.
urügá, v. : ortigar.
us, m. : ós (fera).
ustüen, m. : estiu.
uzüra, f. : usura.
uèt, núm. : vuit.
üdulá, v. : udolar.
üngla, f. : ungla.
ünlá, v. : sucar.
üzuré, m. : usurer.

J. CONDÓ